

"נפלאות מתורתך" – משיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

הירידה העשירית – לעשרה בטבת

להפוך את הירידה לטובה

אך מה התכלית? לשם מה אנו צמים בעשרה בטבת? האם כדי להשתקע בעצבות וכאון, רק להזיל דמעות על הירידה? בהחלט לא! מטרת הצום היא התעוררות לתיקון. כך כותב הרמב"ם בהלכות תעניות¹:

יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב...

כדי להצליח "לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה", נשים לב איזו התעוררות מתאימה במיוחד ליום זה של עשרה בטבת. הרי ראינו שצום העשירי הוא זמן של ירידה, ומכאן שעלינו למצוא את דרך התשובה המיוחדת שנפתחת דוקא ביום זה, להפוך את הירידה עצמה לטובה. אך כיצד?

בעשרה בטבת מסיימים לרדת ומגיעים לתחתית. כדי להפוך את הצום ליום טוב, עלינו להשתמש בירידה עצמה ככוח חיובי ובונה

מתברר שיש גם ירידה טובה. כאשר אנו נמצאים במצב של התעוררות, כאשר הלב דופק בהתלהבות ורגשות חזקים מפעמים בקרבנו – מעורב בזה גם משהו חיצוני ולא לגמרי אמיתי. האם הרגש הוא מאה-אחוז אמיתי ולא מזויף? או שמא יש בו קורטוב ויותר של דמיון שוא, חיקוי לא טהור, חימום עצמי מלאכותי ומעושה. בתוך האווירה המרוממת והחלומית, מרחפים קצת מעל הקרקע וגם מעל האישיות עצמה, והרבה מהאורות הסובבים אינם קניין עצמי שלנו. לכן צריך לרדת ולרדת, לוותר על התרוממות הרוח, להניח הצידה את הדמיונות, ולהשאר קצת 'יבשים'. אז מצליחים להגיע לרובד הפנימי והעצמי ביותר של הנפש, מה שבאמת אני-עצמי ללא כל תוספת חיצונית. תהליך ירידה כזה הוא מרפא אמיתי לנפש האדם, מעין "דיאטה נפשית" שנפטרת מכל השומנים העודפים וכאילו חושפת את העצמות החזקות והבריאות. כך, בתום מאה ימי החסד הראשונים של השנה, עלינו להשלים את הדיאטה הנפשית בצום ממשי של עשרה בטבת, ובמקום ירידה של התדרדרות שלילית לעסוק בירידה חיובית שמצליחה להוריד את כל האורות הגדולים אל קרקע הנפש, ולא כתאורה נוצצת מבחוץ. בעשרה בטבת עלינו לחזור בתשובה בצורה כזו שיודעת לא להמתין לאורות גדולים אלא לרדת אל המציאות הפשוטה, ואל הרובד העצמי של הנפש, ופשוט להתחיל לעבוד.

ובמישור הכללי: ירושלים נבנתה והמקדש נחנך, בפאר ויופי שאין דומה להם. אך למפרע התברר שחלק מהאורות הגדולים היו ללא כיסוי פנימי ועצמי. לכן היה צורך בתהליך בירור נוקב, כפי שהתריעו כל הנביאים שנשלחו להחזיר את ישראל בתשובה והזהירו לא להתייחס למקדש כתעודת-ביטוח שאינה מחייבת עבודה ותיקון. בהקשר הזה, המסר של עשרה בטבת הוא לעסוק בתהליך חיובי של הורדת כל האורות הגבוהים והגשמתם בקרקע המציאות.

כך מתארים חז"ל את השראת השכינה במקדש כשיא של ירידה חיובית: "בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוהו שיהא לו דירה בתחתונים"², החטאים מסלקים את השכינה מהארץ

השנה פותחת בחגיגות ובקול תרועה בראש השנה, וממשיכה לשיאים של יום-הכיפורים, סוכות ושמחת תורה. אחרי החגים יש ירידת-מתח ראשונה, כשמגיעים ימי החולין של חודש חשוון, אבל עדיין נותר באויר ריחם של החגים. את חודש כסלו מאירים נרות החנוכה, הפורצים גם לחודש טבת, וניתן לראות בהם את סיום הארת החגים. אך הנה הגענו לעשרה בטבת, "צום העשירי", הראשון לצומות החורבן (שכן ביום הזה החל המצור על ירושלים)³, ואנו מגלים שיש תאריכים בלוח השנה שאינם נראים כשמחים במיוחד...

תכלית הירידה

אפשר לומר שעשרה בטבת הוא תכלית הירידה. בראש השנה הכל זך וצלול, ראשוני וטהור – כאילו עומדים על ראש ההר, שואפים אויר פסגות (כמו במזמור שנוהגים לומר בתחילת ראש השנה "מי יעלה בהר ה'")⁴ ומדברים הכי גבוה שרק אפשר, "מלוך על כל העולם כולו בכבודך". אבל קשה להשאר ולהחזיק במקום הגבוה (כהמשך הפסוק "ומי יקום במקום קדשו"), וכטבעו של עולם אנו מתחילים לרדת. לאט לאט נעלמים האורות הגדולים, רגשות הקדושה וההתעלות נשחקים, ונדמה שאנו מאבדים את העוצמה הרוחנית שרכשנו תחילה.

השלמת התהליך הזה מסומנת במספר עשר, שמהווה תמיד נקודת סיום, מעשר האצבעות בגופנו ועד שיטת הספירה העשרונית. והנה עשרה בטבת הוא עשירי כפול – היום העשירי בחודש העשירי (לפי מניין החודשים המתחיל בניסן). בחלק מהשנים – כמו בשנה זו, תשע"ד – עשרה בטבת חל ביום המאה של השנה, עשר כפול עשר! אם כך, ירדנו בכל עשר המדרגות והגענו אל התחתית. נשים לב שעשרה בטבת מייצג את כל תהליך החורבן, שכן ביום זה החל המצור של נבוכדנצר מלך בבל על ירושלים, תחילת הסוף של בית ראשון.

כל תופעה במישור הכללי-לאומי משתקפת גם במישור הפרטי. ולכן יש להסביר את עשרה בטבת לא רק בהקשר של חורבן ירושלים והמקדש כפשוטו, אלא גם כהתרחשות פנימית בנפש. כאשר נבנה את המקדש בנפשנו, יבנה גם המקדש הפיזי בהר המוריה, וכאשר הוא יבנה תאיר השראת השכינה בלב כל אחד ואחת מאיתנו, כמו שרמז בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁵ – "בתוכם" בלשון רבים, לומר שהקב"ה ישכון בתוך כל בני ישראל. לכל אחד ישנה בלב ירושלים – נקודת יראת-שמים-שלמה. ירושלים זו שבלב מתעוררת בראש השנה, אך שוב מתכסה והולכת, עד לכיבוי המאורות בעשרה בטבת.

ובמקביל במישור הכללי: בניין ירושלים והמקדש הוא שיא החיבור בין עם ישראל לקב"ה, אך אנו רואים שמיד לאחר חנוכת בית ראשון בידי המלך שלמה, החל תהליך התדרדרות רוחנית שהסתיים עם המצור והחורבן. בדורות האחרונים, מקובל להזכיר בעשרה בטבת גם את השואה הנוראה (בשנות הזעם ת"ש-תש"ה), שאיננו יכולים לדמיין עלטה חשוכה ממנה.

אל השמים, ואילו הצדיקים במעשיהם הטובים, ובבניין המשכן והמקדש, מצליחים להוריד את השכינה עד למטה. גלות השכינה מהמקדש מתוארת כעשרה מסעות שנסעת השכינה בהסתלקותה מקדש הקדשים עד למקומה ברקיע, ואילו הגאולה היא ירידה מחודשת של השכינה עד לקרקע המציאות התחתונה, "דירה בתחתונים" ממש.

צום קל

הנביא מבשר שכל צומות החורבן יהפכו לששון ולשמחה, "צום הרביעי [י"ז בתמוז] וצום החמישי [תשעה באב] וצום השביעי [צום גדליה] וצום העשירי [עשרה בטבת] יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים",¹ והמאמין יכול לחוש כבר כעת, תוך כדי הצום והבכי, את השמחה העתידית הגנוזה בימים אלו (שהיו מיועדים לכך מתחילה, "סוף מעשה במחשבה תחילה").

למעשה, עשרה בטבת הוא הצום הכי קל – שהרי הוא בימות החורף הקצרים והקרים, במיוחד בשנה כזו כאשר ביום שישי הקצר אנו עסוקים בהכנות לשבת ולא מרגישים את הצום. הדבר רומז שקל במיוחד להפוך ולהמתיק את הצום הזה, לחבר את יום השישי אל השבת הקרבה ובאה (שהיא "מעין עולם הבא"). נתפוס את החורבן בנקודת ההתחלה שלו, ונהפוך את הירידה השלילית לירידה חיובית, ירידה להשראת השכינה בעולם התחתון.

והנה רמז חביב: כאשר עשרה בטבת חל ביום המאה של השנה (כמו השנה), הרי המספר מאה הוא חשבון הגימטריא של המלה **יפי**, וכן אפשר לראות במלה **יפי** נוסחה של יו"ד פעמים יו"ד – מתאים לצום העשירי, העשירי בעשירי. במקום "שקר החן והבל היפיי" – מתגלה חן אמת ויפי ממשי בבית-המקדש.

מלכות שבמלכות

לפי חכמת הקבלה, נוכל להבין היטב את הירידה כמושג חיובי. בריאת העולם מתוארת כהליך ארוך, מורכב ומסובך, של השתלשלות וירידה, מהאור האלוקי העליון והאין-סופי עד שיא הירידה לעולם הזה המוכר לנו. המערכת היסודית החרוזת את התהליך, היא מארג **עשר הספירות**, שהעשירית והתחתונה בהן היא ספירת **המלכות**. בתוך ספירת המלכות עצמה, קיימת 'התכללות' של כל עשר הספירות, כך שהסיום והגמר הוא ב"מלכות שבמלכות", העשירית שבעשירית – ממש כמו עשרה בטבת, העשירי בחודש העשירי.

והנה, מערכת הספירות אמנם **יודת** עד ספירת המלכות התחתונה מכולן, אך ירידה זו אינה **התדרדרות** שלילית, אלא להיפך, חתירה להגשמה והגעה אל התכלית והיעד המכוון. כל השתלשלות העולמות נועדה להגיע אל הנקודה הזו, לגלות את מלכות ה' במציאות הנראית חיצונית וזרה, והיעוד הוא גילוי המלכות בכל ממדי העולם ובהכרת כל הברואים, "והיה הוי' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד"². התפשטות המלכות על כל הברואים היא **ירידה** חיובית, ויתירה מזו – לשרש **יוד** עצמו יש משמעות של שלטון ומלוכה (כמו "ורדו בדגת הים", "וירד מיעקב"³).

מלכות ה' אינה רק רעיון מופשט, ולא רק הכרה בלבבות בני האדם. מלכות ה' מופיעה בלבוש ממשי מאד, בדמותה של **מלכות ישראל** עלי ארץ. כאשר עם ישראל מאוחד בארצו, תחת הנהגה מתוקנת המובילה אותו בדרך התורה – זו מלכות ישראל המהווה כסא למלכות ה' בעולם (כפי שנאמר על המלך שלמה, "וישב שלמה על כסא ה' למלך"⁴).

המתנה הנכון לבניין מלכות ישראל מופיע כהליך תלת-שלבי⁵: א. תיקון המנהיגות עד להקמת מלך ישראל – מלך צדיק הדואג לעמו, מזרע דוד המלך, שהצלחתו תעיד על היותו "מלך המשיח" עצמו. ב. מלחמה באויבים ונצחונם, עד למלחמת עמלק כמבצע "ביעור-חמץ עולמי". ג. בניין בית המקדש, הגעה לתור-הזהב של השראת השכינה בישראל ודרכם בעולם כולו. והנה ניתן לראות ששלושת התאריכים המרכזיים בחורבן מקבילים לשלשה שלבים אלו: בעשרה בטבת, עם תחילת המצור על ירושלים, בטלה למעשה המלכות מישראל. בשבעה-עשר בתמוז, כאשר הובקעה העיר והמלחמה הגיעה לכל מקום, התפוררו שאריות היכולת הצבאית והמלחמתית. ובתשעה באב חרב המקדש עצמו.

גם כאן, המשימה שלנו היא להפוך את הצומות עצמם לששון ולשמחה. על כן, בעשרה בטבת, יום בטול המלכות – הספירה העשירית – נעסוק בחידוש מלכות ישראל, איחוד העם להנהגה מתוקנת בדרך התורה. זהו תיקון הירידה, להתחיל לבנות מלמטה, מהקומה הראשונה והיסודית של תיקון המדינה. בשבעה עשר בתמוז נעסוק בנושא המלחמות, כאשר מסתבר שהמשיח ינצח במלחמה ללא קרב וללא יריה אחת (כדברי רבי נחמן מברסלב). ובתשעה באב נעסוק בבניין בית המקדש, שמהווה 'חותמת' שמימית על מעשה ידינו, "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה"⁶.

מתוך המאמר "צום העשירי" בספר מעין גנים (בראשית)

הערות

¹ בלוח השנה מופיע "צום גדליה" לפני עשרה בטבת, אך מבחינת סדר הקורות צום גדליה הוא האחרון בצומות החורבן. בנוסף, צום גדליה נבלע בצילו של ראש-השנה, וגם מבחינה הלכתית חומרתו פחותה משאר הצומות, כך שהצום המשמעותי הראשון בשנה הוא עשרה בטבת.

² תהלים כד, ג.

³ שמות כה, ח. ראשית חכמה שער האהבה פ"ו.

⁴ ה, א.

⁵ תנחומא נשא טז.

⁶ ראש השנה לא, א.

⁷ זכריה ח, יט.

⁸ משלי לא, ל.

⁹ זכריה יד, ט.

¹⁰ בראשית א, כח.

¹¹ במדבר כד, יט.

¹² דברי הימים א' כט, כג.

¹³ רמב"ם, תחילת הלכות מלכים.

¹⁴ תפילת 'נחם' בתשעה באב. ובנוגע לצום גדליה – מתאים להקביל אותו לגילוי נצחיותו של המקדש, הבית השלישי שלא יחרב עוד. צום גדליה מציין את השלמת הפיזור של שארית הפלטה, והוא יהפך להשלמת קיבוץ נדחי ישראל, עד ליעוד של הפצת אמונה ודעת ה' לכל העולם. כמו סדר הדברים המתואר ברמב"ם הלכות מלכים יא, ד.

יוצא ע"י גל עיני 966-700-700-1

אתר – www.pnimi.org.il

בלוג – haravginsburgh.com

עורך: יוסף פלאי

י	נ	ו	ע	ג
ה	ב	א	י	ל
ת	א	ל	ו	פ
ד	ו	ר	ת	מ

ניתן להרשם לקבלת כל סיכומי השיעורים בדוא"ל –

יש לשלוח בקשה לכתובת itielgi@gmail.com